

Агейчева А. О.
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІ СПРИЙНЯТТЯ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

Стаття присвячена створенню дидактичних матеріалів з різних навчальних предметів на різних рівнях дистанційної освіти. Актуальність роботи зумовлена як самим об'єктом дослідження, що досі не підлягав комплексному науковому висвітленню, так і необхідністю встановлення параметрів дидактичних матеріалів, що застосовуються в дистанційному навчанні.

Ключові слова: *дистанційна освіта, дидактичні матеріали, інформаційно-комунікативні технології.*

Процеси змін в суспільстві сьогодні в цілому і в системі освіти зокрема, пов'язані з впровадженням нової гуманістичної освітньої парадигми, ставлять на порядок денний проблему народження нової системи освіти, зорієнтованої на входження у світовий інформаційно-освітній простір. Задоволення освітніх потреб суспільства, що розвивається пов'язане з необхідністю реорганізації системи навчання населення. Однією з таких форм реорганізації є дистанційне навчання.

Проблема дистанційного навчання привертає велику увагу сьогодні тому, що:

– з одного боку, швидке зростання чисельності бажаючих навчатися в різних освітніх установах ставить під сумнів реалізацію ідеї надати всім бажаючим можливість і забезпечити необхідний рівень освітніх послуг у рамках традиційних форм навчання;

– з другого боку, у зв'язку з необхідністю забезпечення матеріального добробуту учнів в умовах реальної ринкової дійсності, зростає кількість учнів, які бажають отримати освіту без відриву від основного місця практичної діяльності;

– по-третє, впровадження різних інноваційних технологій в системі освіти збільшило кількість освітніх установ, що здійснюють підготовку в рамках різних нетрадиційних способів, форм і методів;

– по-четверте, дистанційна форма навчання надає можливість будь-якій людині навчатися в будь-якому освітньому закладі, у будь-якого викладача незалежно від місця його проживання та місця розташування освітнього закладу.

Актуальність і не розробленість даної проблеми обумовлює тему дослідження.

Практична значимість теми дослідження полягає в тому, що реалізація розроблених методів створення дидактичних матеріалів призводить до значного підвищення якості дистанційного навчання; запропоновані методи можуть бути використані при створенні дидактичних матеріалів по самих різних навчальних предметів на різних рівнях освіти.

Розглядаючи способи активізації сприйняття інформації дидактичних матеріалів учнями за допомогою інформаційно-комунікативних технологій, слід зазначити, в першу чергу, необхідність розробки спеціальної програми емоційних реакцій.

Вирішення цієї задачі неможливе без правильного розуміння і використання всіх виразних засобів, які має сучасна навчальна техніка. При цьому слід зазначити, що використовувати сукупність виразних засобів навчальної техніки необхідно з урахуванням певних правил, обумовлених їх специфічними особливостями. Пояснимо це положення.

Почувши, наприклад, у звичайній словесній мові слово “стіл”, кожен розуміє, що мається на увазі предмет з кришкою, з ніжками, який можна використовувати в різних цілях – за ним можна обідати, писати і т.д. Проте, у кожного при цьому виникає свій власний образ столу. Одні уявляють собі квадратний стіл, інші – круглий або овальний. В одних він має чотири ніжки, в інших – три. Його колір, висота, призначення – також мають різний характер.

Коли ж стіл показується на екрані за допомогою інформаційної техніки, то розбіжностей виникнути не може. Тут цей предмет повинен постати з усією властивою йому сумою ознак.

Якщо про стіл йдеться в дидактичних матеріалах технічних засобів, що працюють на принципі зворотного зв'язку, то досягти такої конкретності можна лише шляхом дуже докладного опису об'єкта. Не просто "стіл", а підбір яскравих і точних слів, що викликають в уяві потрібний конкретний образ.

З одного боку, розглянута особливість мови технічних засобів навчання в значній мірі "розвантажує" учнів. Вони бачать конкретну картину явища, бачать в динаміці з усією сукупністю ознак, властивих йому. Від учнів потрібно тільки увагу і розуміння тих причинно-наслідкових зв'язків, які визначають розвиток досліджуваного явища.

З другого боку, конкретність мови може викликати своєрідні труднощі при створенні дидактичних матеріалів. В усному мовленні можна коротко, одним словом позначити багато абстрактні або узагальнені поняття. Використовуючи технічні засоби навчання, ми часто позбавлені цієї можливості. Не можна, наприклад, передати через зоровий образ суть таких понять, як "всесвіт", "нескінченність", "добро", "гравітація", "час" тощо.

Тільки повне та комплексне використання всіх можливостей сучасної техніки може допомогти узагальненню і типізації розглянутих приватних конкретних явищ.

Конкретність мови породжує ще одну складність, яка може позначитися на активності сприйняття учнями інформації.

Явища або предмети, як згадувалося вище, у дидактичних матеріалах технічних засобів даються з усією сукупністю властивих їм ознак. Між тим, для кращого розуміння в більшості випадків важливі не всі, а тільки деякі ознаки і властивості досліджуваних явищ і предметів. Інші можуть заважати розумінню сенсу. Виникає необхідність якось виділити з усіх ознак і властивостей найбільш важливі.

Дослідники відзначають, що з цими труднощами мови технічних засобів можна впоратися за допомогою спеціального монтажу дидактичного матеріалу, що дозволяє побудувати чітку програму емоційних реакцій учнів [1].

У зв'язку з цим коротко зупинимося на деяких обов'язкових положеннях про монтаж, як одному з головних виразних засобів сучасної учбової техніки. Підкреслимо особливо важливу сторону монтажу – це повинен бути підсумковий процес створення дидактичних матеріалів технічних засобів, тому що вся основа програми емоційних реакцій учнів, умовно кажучи, повинна бути монтажною. Підтвердження цій тезі можна знайти, якщо згадати функції монтажу.

Як відомо, перша його функція (драматургічна) вимагає від методиста вміння підпорядковувати структуру та зміст демонстрованого матеріалу певному драматургічному плану, висловлювати через них найбільш повно дидактичні цілі.

У той же час результати завершених досліджень [2] говорять про те, що активність сприйняття значно зростає, якщо дидактичні матеріали технічних засобів підводять учнів за допомогою цих прийомів до необхідності вирішення проблеми, включають їх в хід вирішення теми, мають так зване евристичне побудова.

Саме ці прийоми, використані при створенні дидактичних матеріалів технічних засобів, можуть залучити учнів до співучасті, співпереживання, створити у них позитивну установку і позицію у навчанні. Значення ж цієї обставини очевидно. "У владі шкільної організації і вчителів створити позитивні позиції учнів до навчання, а забезпечити, щоб цілі виховання і спрямованість (установка) діяльності учнів утворювали внутрішню єдність, в якому оптимально формуються здібності та інтереси" [2].

Іншими словами, дидактичні матеріали, подані за допомогою цих прийомів можуть допомогти розширити можливості засвоєння інформації, формувати в учнів цілий ряд необхідних ланок психічної діяльності.

Зокрема, з їхньою допомогою можна формувати навички спостереження. Для цього необхідно, щоб вони містили мотив чи установку, що визначає мету спостереження, потім, виділяючи головне, забезпечували вибірковість спостереження, потім, нарешті, тлумачили б результат спостереження. Можуть вони і передбачати завдання для самостійних спостережень і наступних висновків.

Крім того, так подані дидактичні матеріали можуть бути корисними і для розвитку

творчого відтворюючого уяви. Окремі виразні прийоми технічних засобів безпосередньо на це і розраховані. Вони, ґрунтуючись на попередніх знаннях учнів, їх досвіді, змушують відтворювати ціле з окремих частин.

Слід підкреслити, що при цьому важлива близькість створеного мотиву до змісту розв'язуваної проблеми або пізнавальної задачі. Крім цього для забезпечення стійкого інтересу учнів необхідно, щоб проблемна ситуація не могла бути представлена ніяк інакше, окрім як з допомогою відібраних технічних засобів.

Ритм повинен впливати на хід думки, на сприйняття деталей, характеристику середовища, оцінку об'єкта і сприйняття.

При залученні інших видів технічних засобів також слід шукати прийоми зміни ритму відповідно до завдань активізації сприйняття.

Створюючи програму емоціональних реакцій учнів особливу увагу слід приділяти правильному використанню в дидактичних матеріалах різних планів і кадрів досліджуваного об'єкта. У цьому сенсі плани мають цілком певне значення.

Крупний план повинен виражати щось приватне, передавати стан об'єкта, повідомляти про значення деталей, виявляти суттєву ознаку предмета. Він повинен нести в собі визначення деякої якості, характеристики.

Загальний план повинен вирішувати інші завдання – це, головним чином, визначення місця і обставини дії. Він покликаний давати уявлення про послідовність подій і розташування предметів у просторі, характеризувати середовище і обстановку дії.

З цих положень не має слідувати, природно, що загальний план в емоційному плані холодний і служить лише довідковим цілям. У ньому також повинно бути висловлено ставлення автора до зображуваних явищ.

Не можна вважати, що один з цих планів – загальний чи великий – більш необхідний для дидактичного матеріалу.

На закінчення відзначимо, що створення програми емоційних реакцій учнів – важкий процес, що вимагає глибокого проникнення в психологію учнів, знання законів сприйняття. Облік систем впливу і сприйняття повинен бути найважливішим і невід'ємним компонентом роботи, пов'язаної зі створенням дидактичних матеріалів для дистанційного навчання. Звідси – система сприйняття і система впливу повинні визначати композицію інформації і композицію заняття, тому що вони можуть допомогти активізувати засвоєння навчального матеріалу учнями шляхом прямого включення їх у процес пізнання, співтворчості.

Розроблені методи забезпечили створення дидактичних матеріалів та можливість поєднувати рекомендації психологів щодо організації процесу засвоєння. Відомі дидактичні шляхи та умови побудови навчального процесу, а також вимоги загальної теорії управління дозволили здійснювати дистанційне навчання учнів.

Використана література:

1. Белкин В. Л. Основы управления познавательной деятельностью с помощью технических средств обучения. – Ярославль : Верхне-Волжское кн. изд-во, 1982.
2. Архангельский С. И. Лекции по теории обучения в высшей школе. – Москва, 1994.

Агейчева А. О. Методы активизации восприятия дидактических материалов при дистанционном обучении.

Статья посвящена созданию дидактических материалов по различным учебным предметам на разных уровнях дистанционного образования. Актуальность работы обусловлена как самим объектом исследования, который до сих пор комплексно научно не описывался, так и необходимостью установления параметров дидактических материалов, которые применяются в дистанционном обучении.

Ключевые слова: дистанционное образование, дидактические материалы, информационно-коммуникативные технологии.

Ageycheva A. O. Methodes of activations of perception of didactics materials at the controlled from distance studies.

The article is about creating teaching materials in different subjects on distant education levels. Timeliness is based on the investigation object itself, which had not been scientifically described yet and necessity to set teaching material parameters, which are used in distance learning.

Keywords: *distant education, teaching materials, information-communicative technologies.*

Бобовський Р. П.
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди

ЗМІСТ, СТРУКТУРА ТА КРИТЕРІЇ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті визначено структурні компоненти педагогічної свідомості, які одночасно виступають її критеріями, що надає можливість вимірювати ефективність процесу формування педагогічної свідомості загалом і за окремими компонентами.

Ключові слова: *свідомість, педагогічна свідомість, критерії педагогічної свідомості, структура педагогічної свідомості.*

Сьогодні, коли освіта перебуває в стадії реформування, все частіше звучить думка про те, що педагог є носієм культури суспільства. На даний момент нашому суспільству потрібна не просто педагогічна діяльність, а кваліфікована, цілеспрямована діяльність, що збільшує життєву енергію людської особистості і розвиває її. Проте рівень вузівської педагогічної підготовки не завжди відповідає соціальним запитам і очікуванням, все виразніше проявляється протиріччя між вимогами до особистості вчителя та фактичним рівнем готовності випускників педвузів до виконання соціальних та професійних функцій.

Приступивши до роботи в школі, спираючись тільки на науково-педагогічне мислення, молоді вчителі виявляються не здатні глибоко проникати в сутність педагогічних процесів, стверджувати істинно гуманістичні цінності, замислюватися над сенсом власних вчинків, нестандартно вирішувати проблеми, пов'язані з навчанням і вихованням школярів, ефективно застосовувати наявний педагогічний досвід у нових умовах, відповідно до нових завдань, що стоять перед школою і суспільством. Дуже часто вчителі не вистачає інтуїції в тих педагогічних ситуаціях, які неможливо вирішити за допомогою одного раціонально-логічного знання. Тим часом успіх освіти молодого покоління залежить від того, наскільки педагог усвідомлює важливість своєї діяльності, яка покликана забезпечити особистісне становлення індивідуумів, рефлексію та успадкування людського досвіду (В. В. Серіков).

Багато вчених неодноразово досліджували педагогічну свідомість. Різні аспекти процесу формування і розвитку педагогічної свідомості майбутніх вчителів розглядалися в роботах О. О. Абдуліна, В. С. Агапова, Г. В. Аكوпова, С. Л. Белих, А. А. Бізяєвої, Е. М. Бобрової, І. В. Васьковської, І. В. Вачкова, Н. Е. Горської, Е. О. Грішин, С. А. Днепрова, А. Н. Іноземцевої, І. Ф. Ісаєва, В. Г. Калашнікова, О. В. Киричука, В. Н. Козієва, Н. В. Кузьміна, А. К. Маркової, Л. М. Мітіної, О. Г. Мороз, Д. Ф. Ніколаєнка, Л. В. Попової, В. П. Саврасова, І. О. Синиці, В. О. Сластьоніна, І. Л. Фельдмана, А. І. Шутенка, О. І. Щербакова та інших дослідників. При цьому більшість психолого-педагогічних робіт в цій області виконується в рамках психології вчителя або психології професійного самовизначення. Багато з авторів як і ми роблять акцент на вивчення саме педагогічних аспектів формування свідомості майбутніх вчителів (І. Ф. Ісаєв, С. А. Днепров, В. А. Сластьонін), оскільки залишається відкритим питання формування педагогічної свідомості майбутніх вчителів.

В процесі становлення педагогічної свідомості виділяються три етапи. Перший – довузівський, який характеризується стихійним розвитком педагогічної свідомості. Другий –